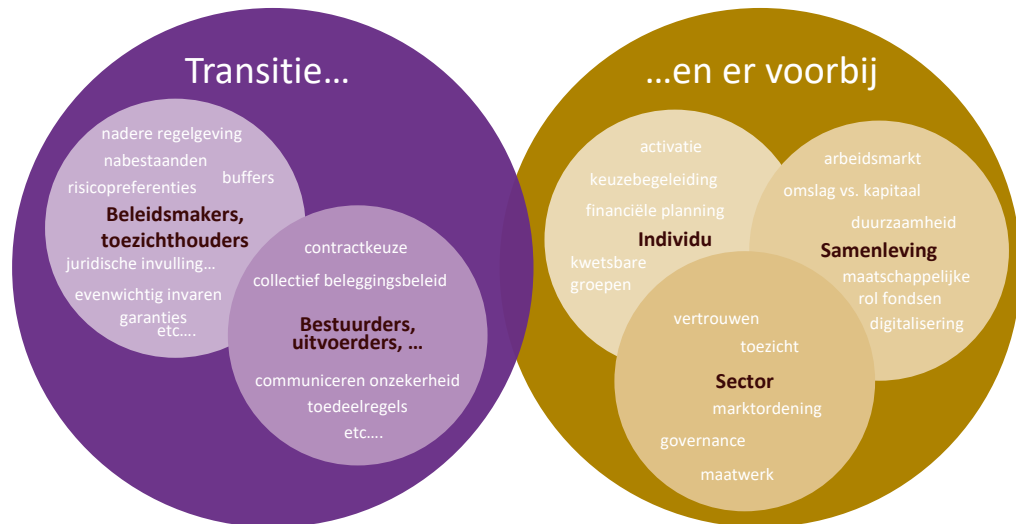

Bijlage I

Netspar kennisagenda 2023-2027

Figuur 1. Kennisagenda 2023-2027 samengevat

Ook voor de periode 2023-2027 is de missie van Netspar om bij te dragen aan de voortdurende verbetering van de mogelijkheden voor financiering van de ‘oude dag’ in Nederland. Dat doen we door kennisontwikkeling, kennisdeling en netwerkontwikkeling en vanuit onze rol als ‘honest broker’ in het pensioendebat. In deze kennisagenda beschrijven we welke nieuwe kennis er ontwikkeld moet worden en ook hoe we bestaande en nieuwe kennis effectief met elkaar kunnen delen.

De kennisagenda is opgebouwd rond twee hoofdthema’s: de transitie naar een nieuw pensioenstelsel en maatschappelijke ontwikkelingen die tijdens en na de transitie impact zullen hebben op de sector. Het staat buiten kijf dat deze twee hoofdthema’s niet los van elkaar kunnen worden gezien; diverse vraagstukken rond de transitie komen dan ook terug in de verschillende onderdelen van het tweede hoofdthema over maatschappelijke ontwikkelingen, en vice versa.

1. Transitie naar nieuw pensioenstelsel

De afgelopen jaren is Netspar actief betrokken geweest bij de ontwikkeling van het pensioenakkoord en de Wet Toekomst Pensioenen, die vermoedelijk per 1 januari 2023 van kracht zal zijn. Onze gesprekken met de sector geven aan dat dit niet zozeer het einde is van een lang traject, maar eerder het begin van een belangrijke periode van transitie. De implementatie van het pensioenakkoord behelst dan ook een fundamentele

verandering in het Nederlandse pensioenstelsel. De invoering van het nieuwe stelsel leidt tot een aanzienlijke hoeveelheid kennisvragen. Binnen dit eerste hoofdthema van de kennisagenda maken we onderscheid tussen vraagstukken voor beleidsmakers en voor bestuurders, uitvoerders en sociale partners.

1a. Vraagstukken voor beleidsmakers

Voor beleidsmakers (ministeries, toezichthouders) geldt dat zelfs wanneer de wettekst definitief is, er nog veel zal moeten worden vastgelegd in nadere regelgeving. Te denken valt daarbij bijvoorbeeld aan de nadere invulling van de conditie dat het invaren 'evenwichtig' dient te gebeuren, de juridische invulling van medezeggenschap en bezwaarrecht, hoe om te gaan met bestaande buffers en garanties en de toezegging dat bestaande aanspraken op nabestaandenpensioen geëerbiedigd worden. Ook de manier waarop risicopreferenties en risicodraagvlak kunnen of moeten worden meegenomen in de invulling van de nieuwe contracten moet nog nader worden uitgewerkt.

1b. Vraagstukken voor bestuurders en uitvoerders

Bestuurders en uitvoerders (pensioenfondsen, PUO's, verzekeraars, PPI's) en sociale partners staan voor de uitdaging hoe om te gaan met de vele mogelijkheden om de nieuwe contracten in te vullen. Dit leidt tot nieuwe kennisvragen. Dan gaat het niet alleen om de contractkeuze (solidaire premieregeling of flexibele premieregeling) maar ook om de invulling daarvan. Denk daarbij voor de solidaire premieregeling bijvoorbeeld aan de invulling van het collectief beleggingsbeleid, de beschermingsrendementen en toedeelregels voor overrendementen en ook de vul- en toedeelregels voor de solidariteitsreserve. Voor alle regelingen is belangrijk hoe om te gaan met inflatierisico en onzekerheid in levensverwachting. Ook zal de precieze rolverdeling tussen alle betrokkenen in de governance uitgekristalliseerd moeten worden. En communicatie wordt nóg belangrijker nu de pensioenuitkomsten expliciet onzeker worden en deelnemers nieuwe keuzes zelf zullen moeten maken. Denk daarbij bijvoorbeeld aan het al dan niet opnemen van een bedrag ineens bij pensionering en het al dan niet voortzetten van verzekering voor nabestaandenpensioen.

Naast veel nieuwe kennisvragen is er ook veel bestaande kennis die optimaal ontsloten moet worden en toegespitst op de nieuwe vragen en uitdagingen. Denk daarbij aan kennis over communicatie en keuzegedrag, over het meten van preferenties, over eerder of later uitkeren van pensioenvermogens en ook over de invulling van beleggingsbeleid. Bijvoorbeeld: wat zijn de argumenten om als bestuur te kiezen voor hetzelfde beleggingsbeleid voor het voor uitkering gereserveerde pensioenvermogen van elk van de deelnemers en wat zijn de argumenten om juist te kiezen voor gelijke risico's in de pensioenuitkering? Ook rond thema's als vertrouwen in (pensioen)instituten en juridische randvoorwaarden zijn in de afgelopen jaren veel studies verschenen die van groot belang kunnen zijn voor de sector. Het laagdrempelig ontsluiten van deze bestaande kennis voor een grote diversiteit aan doelgroepen is een van de uitdagingen waar Netspar voor staat.

2. Maatschappelijke ontwikkelingen

Ook andere grote maatschappelijke ontwikkelingen (zoals duurzaamheid, digitalisering, privacy, veranderende arbeidsmarkt, betaalbaarheid van langdurige zorg, discussies rondom ongelijkheid en meer aandacht voor individuele wensen en behoeften) zullen de sector beïnvloeden. Pensioen kan niet meer los worden gezien van andere facetten van de levensloop. Naast de transitie naar het nieuwe stelsel wil Netspar dan ook vooruitkijken: hoe ziet een goede 'oude dag' (in brede zin) eruit op de middellange en lange termijn? Binnen dit tweede hoofdthema van de kennisagenda maken we onderscheid tussen vraagstukken voor het individu (micro), voor de sector (meso) en voor de samenleving (macro). Vanzelfsprekend staan de vraagstukken op deze drie niveaus niet los van elkaar en soms bestaat er zelfs een spanningsveld. Wat bijvoorbeeld wellicht goed is voor het individu op het gebied van keuzebegeleiding en activatie kan juist wringen op sectorniveau (bijvoorbeeld persoonlijk advies), of vice versa. Een evenwichtige kijk op deze vraagstukken vereist dus een integraal perspectief (micro-meso-macro).

2a. Vraagstukken voor het individu (micro)

Het pensioenakkoord kan een bredere trend bestendigen waarin beter rekening wordt gehouden met verschillen tussen mensen. Maatwerk en keuze rondom o.a. het moment van pensionering, beleggingsrisico, hoog/laag pensioen, vaste of variabele uitkering en lump sum kunnen ervoor zorgen dat het pensioen beter aansluit bij individuele wensen en behoeften. Onderzoek laat zien dat keuzevrijheid mensen een gevoel van controle kan geven, maar dat mensen ook vaak juist ontzorgd willen worden. In de praktijk zie je dan ook dat keuzemogelijkheden vaak onbenut blijven. Verkeerde pensioenkeuzes kunnen mensen lang achtervolgen, daarom zijn keuzebegeleiding en weloverwogen grenzen aan keuzevrijheid van belang. Dit vraagt om nieuwe kennis over keuzebegeleiding en activatie, over integrale (financiële) planning en in het bijzonder ook over kwetsbare groepen.

- Keuzebegeleiding en activatie
 - Economische/psychologische factoren die keuzes beïnvloeden
 - Kennis en (financiële) geletterdheid
 - Risicohouding/risicodraagvlak uitvragen en integreren in pensioenregelingen
 - Maatschappelijke acceptatie pensioenhervorming, communicatie en keuze-architectuur
 - Zorgplicht, (geautomatiseerd) advies, fintech
 - Klanttevredenheid, vertrouwen, activatie, welbevinden in brede zin
 - Ethische/juridische vragen rond digitalisering, algoritmes, profiling, keuzevrijheid, nudging
- Integrale (financiële) planning
 - Eigen woning, zorgkosten, positie op de arbeidsmarkt, persoonlijke omstandigheden
 - Data infrastructuur
 - Fiscaliteit (opbouw/uitkeringsfase, werknemers/ondernemers, eigen woning, pensioen)

- Persoonlijke preferenties (habit formation, ambiguity, inertia, temptation preferences)
- Kwetsbare groepen
 - Witte vlekken/ZZP'ers/vrouwen/migranten/financieel laaggeletterden/huurders (ook mogelijke oplossingen in 1e en 3e pijler)
 - Arbeidsongeschiktheid
 - Nabestaandenpensioen
 - Toereikendheid pensioen
 - Armoede, participatie

2b. Vraagstukken voor de sector (meso)

Het nieuwe pensioenstelsel vraagt niet alleen meer van het individu, maar ook van betrokken organisaties als pensioenfondsen, uitvoerders, verzekeraars, PPI's, sociale partners en toezichthouders. Zij komen onder andere voor de uitdaging te staan om adequate pensioenoplossingen en/of defaults aan te bieden aan heterogene groepen deelnemers en verzekerden. Er liggen uitdagingen op het gebied van keuzebegeleiding, governance en toezicht. Effecten op marktordering in de sector als geheel (onder andere mogelijke consolidatie en nieuwe toetreders), innovatievermogen en vertrouwen zijn complex maar cruciaal voor de toekomst van het stelsel. Dit vraagt om nieuwe kennis over hoe organisaties deze uitdagingen het hoofd kunnen bieden, over de gevolgen van ontwikkelingen in de sector als geheel en over de rol van toezicht en regelgeving.

- Maatwerk aan heterogene groepen
 - Vormgeving uitkeringsfase: projectierendementen, spreiden van aanpassingen, beleggingsbeleid/toedeling rendementen
 - Keuzebegeleiding, integrale planning, kwetsbare groepen (thema 1 vanuit organisatie)
 - Omgaan met heterogeniteit deelnemers in communicatie, databeheer, beleggingsbeleid
- Governance, uitvoering en innovatie (organisatieniveau)
 - Relatie sociale partners, fondsbesturen en fondsorganen
 - Rol/zorgplicht/aansprakelijkheid van adviseurs (verzekeringssector)
 - Innovatievermogen in transitie
 - Impact van bredere doelstellingen (o.a. duurzaam beleggen) op governance
- Marktordering en vertrouwen (sectorniveau)
 - Consolidatie, mededinging, nieuwe toetreders
 - Relatie fondsen, uitvoerders, verzekeraars, banken, techs
 - Vertrouwen in sector en pensioenstelsel
- Toezicht en regelgeving
 - Interactie gedragstoezicht en toezicht risicomanagement
 - Implicaties Europese regelgeving
 - Rapportagestandaarden

2c. Vraagstukken voor de samenleving (macro)

De pensioen- en verzekeringssector kan niet los worden gezien van de wereld. Enerzijds hebben maatschappelijke ontwikkelingen als duurzaamheid, veranderende arbeidsmarkt, en ongelijkheid (financieel, gezondheid, kansen) een belangrijke weerslag op de sector. Anderzijds kan de sector een brede invloed hebben op maatschappij, economie, arbeidsmarkt en verduurzaming. Ook blijft de vraag relevant hoe het stelsel en de sector er in de toekomst uit zouden moeten zien. Dit vraagt om nieuwe kennis over de bredere rol van pensioenfondsen in de wereld, over de relatie tussen pensioen en arbeidsmarkt, over duurzaam beleggen, over digitalisering, over het 'optimale' pensioenstelsel op de lange termijn en over omslag versus kapitaaldekking.

- Rol pensioenfondsen/verzekeraars in wereld
 - Financieel stelsel (stabiliteit)
 - Maatschappij (ook verduurzaming)
 - Sparen in het algemeen
 - Wonen en pensioen
 - Langdurige zorg en pensioen
 - Pensioen en ongelijkheid in inkomen/vermogen/levensverwachting/gezondheid
 - Solidariteit, ook tussen generaties
 - Impact van pandemie op spaargedrag/arbeidsmarkt/pensioen
- Pensioen en arbeidsmarkt
 - Arbeidsmarkt voor ouderen
 - Duurzame inzetbaarheid
 - Gezondheidsvraagstukken
 - Rol van werkgever
 - Kwetsbare groepen
- Duurzaam beleggen
 - Relatie risico/rendement, impact, engagement, greenwashing, green bubbles
 - Voorkeuren deelnemers (samenhang risico- en duurzaamheidsvoorkeur)
 - Klimaat- en andere ESG risico's
 - Ontwikkelingen (Europese) regelgeving, disclosure, data
- Digitalisering
 - Zorgplicht, (geautomatiseerd) advies, fintech
 - Artificial intelligence, big data, blockchain
 - Privacy, ethische vraagstukken
- 'Optimale' pensioenstelsel op lange termijn
 - Individueel versus collectief
 - Inter- en intragenerationele risicodeling tussen werknemers, werkgevers en overheid
 - Verdeling van risico en rendement in collectief plan
 - Interactie pensioenstelsel en ontwikkeling zorgkosten

- Omslag versus kapitaaldekking
 - Pensioen en AOW
 - Notional Defined Contribution (NDC)
 - Macro-finance en systematische risico's en onzekerheid
 - Vergrijzing en migratie
 - Lange balansen